

KSZTAŁTOWANIE HARMONII WIZUALNEJ MIĘDZY KRAJOBRAZEM A ARCHITEKTURĄ W OPARCIU O KOLOR

SHAPING OF VISUAL HARMONY BETWEEN LANDSCAPE AND ARCHITECTURE ON THE BASIS OF COLOUR

■ *Architektura jest to dodanie części do już istniejącej całości. Tą całością jest krajobraz – środowisko. Są dwie możliwości – dostosowania się do harmonii przyrody i krajobrazu lub przemyślanego kontrastu wobec nich.*³

Styk między krajobrazem otwartym a architekturą najpełniej uwidoczni się na terenach pozamiejskich. O ile obiekty w mieście postrzegane są zazwyczaj z małych odległości – pojedyncze „cele” dzieją się na „tle” innych obiektów, to obiekty na wsi odbieramy zawsze w kontekście krajobrazowym – w skali całego zespołu lub pojedynczego budynku na działce siedliskowej.

Wieś można zatem przyrównać do niedokończonego obrazu, w którym każde nierozważne pociągnięcie pędzlem może naruszyć kruchą równowagę całości, na którą składają się elementy środowiska naturalnego – architektura przyrody oraz elementy kształtowane ręką człowieka – architektura ludzka.

Kolor przynależy do obu rodzajów elementów – stanowi łącznik między światem natury a światem człowieka.⁴

Podstawowym elementem powstawania wrażenia harmonii wizualnej jest występowanie czynników jednoczących – w zakresie skali, proporcji, materiału i koloru.⁵ Niektórzy badacze twierdzą, że rola koloru jest szczególna i że jest on jednym z podstawowych czynników determinujących wrażenie wizualne – tak w sensie pozytywnym jak i negatywnym.⁶

Obecnie, kiedy zanikła tradycja stosowania lokalnych materiałów – jak kamień, drewno, strzecha, gont – jesteśmy świadkami „inwazji chromatycznej” materiałów syntetycznych posiadających pełną gamę kolorystyczną. Stoimy zatem przed problemem wizualnej integracji krajobrazu.

O ile w mieście kolor jest na ogół stosowany aby zaakcentować przestrzeń i urozmaicić wizualnie sztucznie zbudowane środowisko, o tyle w otwartym krajobrazie terenów wiejskich sytuacja jest inna. Obszary te posiadały zawsze pewną zawartość poprzez jedność topograficzną, roślinność oraz tradycyjną architekturę – w zakresie formy, materiału i koloru (Il. 1). Nowe obiekty wprowadzane w krajobraz, budowane z nowych materiałów, z łatwością niszczą tę naturalną spójność.

Wobec niemal nieograniczonego dostępu materiałów wykończeniowych oraz szerokiej gamy kolorystycznej tynków, farb, okładzin elewacyjnych i pokryć dachowych, intuicyjny dobór barw dla obiektów architektonicznych, szczególnie zlokalizowanych w terenach otwartych, jest niewystarczający.

Na świecie wykorzystywane są obiektywne metody doboru koloru. Najskuteczniejszym działaniem jest ograniczanie ilościowe i jakościowe używanych odcieni barwnych materiałów budowlanych. W wielu przypadkach wystarczające jest zredukowanie liczby odcieni pokryć dachowych i okładzin elewacyjnych, poprzez eliminację barw źle użytych, które zakłócają harmonię całego zespołu.

Powszechne jest oparcie tego rodzaju ograniczeń na analizach barw krajobrazu, który stanowi tło dla zabudowy wiejskiej oraz badaniu tradycji kolorystyczno – materiałowych w wyszczególnionych regionach krajobrazowych, ale ze świadomością konieczności dostosowania ich do skali, materiałów i proporcji obiektów współczesnej architektury.

Jedną z metod badania i doboru koloru jest tzw. *geografia koloru* opracowana przez francuskich kolorystów J.P. Lenclosa i D. Lenclos, ⁷ sprawdzona w wielu krajach świata ⁸ – m.in. w:

- Brazylii,
- Francji,
- Japonii,
- Iranie,
- USA i in.⁹

Metoda ta oparta jest na twierdzeniu, że: *Każdy rejon geograficzny przez strukturę ziemi, klimat, światło rodzi zachowania ludzi związane z wyborem barwy domu i przedmiotów*¹⁰ (Il. 2). Idea „geografii koloru” – powiązania konkretnej, zawężonej palety barwnej z regionem krajobrazowym, miastem czy wsią – nie jest niczym nowym.

Wielu badaczy podkreśla silny związek między uwarunkowaniami geograficznymi a doбором koloru w architekturze. Przypuszczają oni, że na dobór barw dla zabudowy wpływała niejednokrotnie nie tylko dostępność materiałów i barwników ale także otaczający krajobraz.¹¹ Już około 1860 r. Gottfried Semper pisał: *„Przy wyborze określonej tonacji kolorystycznej należy kierować się klimatem a ponadto także zwyczajami i tradycjami danego regionu”*.

Tradycja koloru lokalnego, opartego na materiałach dostępnych na miejscu oraz kolorów nałożonych, mających związek z tradycjami kulturowymi danego regionu, rozwinęła się i trwała

¹ Zakład Architektury i Planowania Wsi, Instytut Planowania Urbanistycznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

² Zakład Projektowania Architektury Krajobrazu, Instytut Architektury Krajobrazu, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

³ Wywiad H. Dudy z W. Zinem, *Architektura ludzka w architekturze przyrody*, mpis.

⁴ Tarajko J., *Kolor w wiejskich zespołach architektoniczno-krajobrazowych – ze szczególnym uwzględnieniem wsi Polski Południowej*, rozprawa doktorska, promotor: M. Kowicki, Kraków 2006.

⁵ Petelenz M., *Rozwiązania systemowe jako kierunek rozwoju budownictwa zagrodowego w Polsce (na przykładzie wybranych regionów)*, Monografia 129, PK, Kraków 1992.

⁶ Ishida T., Yagi K., *Relationship between visual impression of a city landscape and its characteristics of color*, [w:] Materiały konferencyjne AIC Midterm Meeting, Warszawa, 1999; Ishida T., Kawaguchi F., *Color composition of cityscape and its visual impression*, [w:] Materiały Konferencyjne AIC, Granada 2005; Mizia M., *O kompozycji malarskiej w projektowaniu architektonicznym*, Wydawnictwo Arkana, Kraków 1983.

⁷ Lenclos J.P i D., *Les Couleurs de la France*, Moniteur, Paryż 2003.

⁸ Lenclos J.P i D., *Les Couleurs du monde*, Moniteur, Paryż 2003.

⁹ Lenclos J.P i D., *Les Couleurs de l'Europe*, Moniteur, Paryż 2003.

¹⁰ Lenclos D., cyt. za: Lenclos J.P i D., *Les Couleurs de la France*, op.cit.

¹¹ Między innymi Lenclos J.P i Lancaster M.

Il. 1. Stanisław Kamocki, „Motyw z Radziszowa” (fot. z archiw. aut.).
Fig. 1. Stanisław Kamocki: „A Motif from Radziszów” (authors’ archive).

Il. 3. Osada w Maroku (fot. z archiw. aut.).
Fig. 3. A settlement in Morocco (authors’ archive).

Il. 2. Inwentaryzacja kolorystyczna w metodzie „geografii koloru” Lenclosa (fot. z archiw. aut.).
Fig. 2. A colouristic survey in the Lenclos’ method of “colour geography” (authors’ archive).

Il. 4. Hiszpania – Andalużja (fot. z archiw. aut.).
Fig. 4. Spain – Andalusia (authors’ archive).

Il. 5. Wioska niemiecka (fot. z archiw. aut.).
Fig. 5. A German village (authors’ archive).

do niedawna w wielu regionach świata. Przez lata kombinacja określonych roślin, materiałów naturalnych, skał i ziemi utrwałała się w danym regionie tworząc jego charakterystyczny obraz. Do tego naturalnego koloru ludzie dodawali kolor nałożony, który wraz z nim stworzył unikalny i niepowtarzalny kolor regionu – kolor miejsca.

Konsekwentne kształtowanie zabudowy zgodnie z występowaniem „regionów kolorystycznych”, charakteryzujących się szczególną, unikalną paletą barwną wpłynęło na to, że wiele miejscowości na świecie zachowało do dzisiaj swe piękno i odrębność.

Jedną z najbardziej związanych z ziemią tradycją koloru są obiekty Indian z Nowego Meksyku – budynki z cegły „adobe” oraz malowane na niebiesko (*Taos blue*) zakończenia belek oraz obramienia okien i drzwi (Il. 3).

Znane ze swych długich tradycji kolorystycznych jest także Burano we Włoszech. O ile opaski okien są zazwyczaj białe a żaluzje zielone – to nie ma żadnych ograniczeń w doborze koloru dla elewacji.

Z kolei charakterystycznym kolorem dla wysp Greckich, krajów śródziemnomorskich oraz Hiszpanii jest biel, która pozostaje w pamięci wyodrębniona wyraźnie na tle błękitnego nieba i morza.

Biel, która ma silne właściwości refleksyjne a przez to redukuje nagrzanie powierzchni, pełni w tym wypadku rolę naturalnej bariery między gorącym powietrzem na zewnątrz a wnętrzem obiektu (Il. 4).

W wielu krajach rygorystyczne przepisy prawne zapewniły harmonię wizualną między wznoszoną architekturą a otaczającym krajobrazem.

W Austrii, Niemczech czy Szwajcarii elastyczne przepisy pozwalają na różnicowanie proporcji używanych materiałów w obrębie jednej głównej zasady (np. drewno powinno stanowić minimum 30% materiału elewacji na tle białego muru).¹² Dopuszczalna jest dowolność w kształtowaniu barw detali, które dają wrażenie różnorodności przy równoczesnym zwartym wizualnie kształcie zespołu (Il. 5).

W Parkach Narodowych w USA, kontroli pod względem kształtu i koloru podlega każdy element wprowadzany w przestrzeń – od dróg i budynków po kosze na śmieci.

Wszelkie nowe inwestycje muszą mieć kolor dobierany z palety wyszczególnionej uprzednio specjalnie dla tego obszaru.¹³

Często zdarza się, że nawet współczesne materiały są stosowane w kolorystyce zgodnej z tradycyjnie ukształtowanym wzorcem.

Przykładowo uważa się, że rozpowszechnione obecnie w Skandynawii użycie koloru żółtego i czerwonego na elewacjach jest związane z początkowym nawiązywaniem do tradycyjnych materiałów – cegły i żółtego kamienia.

Przykładem może być tutaj również polskie Podhale, gdzie pokrycia dachowe są ciemne, na wzór czerniejących z czasem tradycyjnych pokryć z gontu lub dranic, a ściany, jeśli są tynkowane, otrzymują barwy ciepłe, żółtawe, nawiązujące do kolorów drewna.

Jednak w wielu miejscach poprzez liczne przekształcenia krajobrazu wiejskiego, zanik tradycji, wprowadzanie obcych odcieni z zewnątrz oraz ze względu na powszechną dostępność materiałów budowlanych oraz środków barwiących, regionalne odrębności kolorystyczne zabudowy przestały w zasadzie istnieć.

Z tego względu trudno – poza szczególnymi przypadkami – znaleźć obszary o wyraźnej odrębności kolorystycznej archi-

tektury współczesnej. Powszechna dostępność „przemysłowych” materiałów budowlanych nie daje możliwości powrotu – na większą skalę, do tradycji stosowania materiałów lokalnych, posiadających z natury rzeczy harmonię kolorystyczną z krajobrazem.

Wciąż jednak istnieją regiony krajobrazowe a wraz z nimi „kolor regionalny” lub inaczej „kolor miejsca”, związany z daną lokalizacją w przestrzeni i przestrzeń tę identyfikujący. Możliwe jest zatem kształtowanie współczesnej kolorystyki wsi w harmonii z otaczającym krajobrazem i tradycjami kulturowymi danego regionu.

Poprzez badanie koloru architektury regionalnej oraz barw krajobrazu w danym regionie uzyskuje się bazę danych kolorystycznych jak:

- kolor ziemi,
- roślinności,
- nieba,
- zabudowy,
- naturalnych materiałów dostępnych w regionie itp.

Umożliwia to stworzenie palety barw dla poszczególnych regionów – z wyszczególnieniem barw naturalnych, tradycyjnych oraz współczesnych – w tym barw o negatywnym oddziaływaniu w danym kontekście krajobrazowym. Baza taka stanowić może punkt wyjścia do sporządzania projektów kolorystyki dla mniejszych jednostek przestrzennych, położonych na obszarze danego regionu – może także przyczynić się do utrzymania odrębności regionalnej w zakresie koloru architektury na tych terenach, które jej jeszcze nie zatraciły.

Streszczenie: Tworzenie harmonii wizualnej pomiędzy krajobrazem a architekturą w oparciu o projekt kolorystyki. Pewne czynniki jednoczące (skala, proporcje, materiał, kolor) są niezbędne dla wywołania wrażenia harmonii wizualnej w naszym otoczeniu.

Obecnie projekt kolorystyki jest jednym w najważniejszych sposobów harmonizacji obiektów architektonicznych, zróżnicowanych w zakresie skali i stylu. Metoda „geografii koloru” opiera się na stwierdzeniu, że każdy region geograficzny posiada własną, unikalną paletę kolorów. Kolory architektury i krajobrazu tworzą „bazę kolorystyczną”, która może zostać wykorzystana w projekcie kolorystyki, dając harmoniczne i przyjemne wrażenia wizualne.

Słowa kluczowe: kolor w architekturze, kolor w krajobrazie, projektowanie koloru, geografia koloru.

Abstract: *Creating visual harmony between landscape and architecture based on colour design. Some unifying factors (scale, proportions, material and colour) are necessary for the impression of visual harmony in our surroundings. Today colour design is one of the most important ways of harmonising architectural objects that are diverse in scale and style. The “colour geography” method is based on the statement that every geographical region has its own, unique colour palette. Architectural and landscape colours create a “colour base”, which can be used for colour design, creating a harmonious and pleasant visual impression.*

Key words: *colour in architecture, colour in landscape, colour designing, colour geography.*

¹² Kosiński W., *Regionalizm*, [w:] Architektura, nr 1/81.

¹³ Lancaster M., *Colourscape*, Academy Editions, London 1996.